

Микола Сарма-Соколовський

НА ХРАМОВОМУ СВЯТІ

(У Покровській церкві
Петра Калнишевського в Полтаві)*

Оскільки я реставрував живопис Покровської церкви, то за рекомендацією ректора Пастирських курсів отця Олексія Погульницького був найперший з курсантів висвячений владикою Мстиславом у Миколаївській церкві на іподиякона, а в церкві, що під Полтавою на “Шведських могилах”, — на диякона.

Наступної неділі в Покровській церкві владика лубенський Сильвестр рукоположив мене в сан священника. Ним я став не випадково, а осмисливши, взяв той важкий хрест, що ніс мій батько — рядовий священник о. Олександр Соколовський, який у тридцять три роки пішов із життя — знищений нелюдською владою бузувірів. Покинув дружину з п'ятьма малими дітьми. І це мені, синові-первістку, на все життя взнаки. Ставши священником, я радів моєму санові, маючи можливість із церковного амвона, як із високої трибуни, мовити слово нашої української правди, засуджуючи сите попівство, породжене московською церквою. Ставши священником, я залишився членом ОУН.

Пройшовши практику священника в о. Олексія Потульницького, я служив із ним у Покровській церкві. Час для мене швидко спливав. Кобзар Михайло не приходив, напевне, десь кобзарював. Брат Льоня відвідував лише вряди-годи, і так, щоб не знала його дружина Ніна — дуже боялася того, що я у підпіллі і можу залучити до нього брата. Невесело жилось мені без моїх побратимів Чорних Запорожців: Клименка та Шаруди. Єдиною розрадою стали бандура та пісня: в години самотності і розпачу в супроводі гри на бандурі я тепер собі співав думу про Мазепу, давлячись слізьми за моїми побратимами: Шаруда ще десь жив, а Клименка вже не було на світі.

Покрова — велике козацьке свято, та ще в Полтаві, та ще в Покровській церкві останнього кошового Січі Запорозької Петра Калнишевського. З Харкова на це врочисте свято приїхав архієпископ Теофіл, за своїм віком — патріарх. Із ним прибув його протодиякон о. Василь Потієнко. В Божому храмі святої Покрови — повно віруючих різного віку. Прийшли й матері з немовлятами на руках, щоб їх запричастити. Літургія відправляється собором священників на чолі з архієпископом, але обов'язки головного священника виконує настоятель цього храму протоієрей о. Олексій Потульницький. Стою і я, молодий священник, біля Божого престолу, виголошую ті виголоси, що мені належить.

На хорах янгольськими голосами співає хор під зразковим диригуванням Євгена Тичини, рідного брата поета Павла Тичини. А бас протодиякона отця Василя Погієнка гримить громом Господнім, а в його в відлунні звучить йординською водицею голос дев'яностотріохрічного владика Теофіла. Коли він втомлюється, — перепочиває у віттарі на кріслі, біля підніжжя образу “Ісус Христос — Цар Слави”. Всі в храмі ревно моляться, але жодна молитва не губиться влітаючись, у могутній бас протодиякона, і мені здається, що я цей голос чув раніше. А де? На-

* Тут подано уривок з документальної повісті письменника М. Сарми-Соколовського “Червона плащаниця”, що становить інтерес для тих, хто вивчає українські народні свята і народне мистецтво ХХ століття. Про особливе захоплення автора народними традиціями і побутом свідчить також поданий в кінці публікації уривок з післямови до цього твору. Повість має зацікавити читачів журналу ще й тому, що в ній багато сторінок присвячено яскравій і хвилюючій оповіді про Катерину Білокур. В основу цієї оповіді лягли особисті враження автора від зустрічей з однією з найвидатніших народних художниць ХХ століття.

Дет. про М. Сарму-Соколовського див. журн. “Київ”, № 1, 1997.

віть очі здаються знайомими. Нараз пригадую... І моє серце поймає радість!

На амвон виходить з патерицею та хрестом у супроводі протодиякона архієпископ, високий, з довгою білою бородою — справжній пророк. На ньому увага всіх віруючих. Дивляться й діти ясними очима пізнання. А він — уже тремтячим голосом:

— Брати і сестри, в кожного є або була мати. Була вона і в мене, її образ досі гріє моє серце, що вже постаріло. Однак і в такому віці воно живе споминами про матір. Коли був я маленький, мама співала мені колісанки, і я солодко засинав під чарівний спів, потрапляючи зразу в царину райського сніва, бо Христос сказав: “Таким єсть Царство Небесне” Вві сні скрізь зо мною була мама, а з нею мій янгол-хранитель. Коли я був хворий — заплакана мама лебеділа над моєю коліскою раз у раз у тихому сьйві лампади, як у променях Віфлеємської зірниці, падала на коліна перед образом Божої Матері, молячи в Бога мені здоров’я. І мамина молитва була такою, що Бог дарував мені такого здоров’я, що вистачило на мій довгий вік: я дожив до цього Великого Свята, яке нині святкую разом з вами, дорогі моєму серцю брати і сестри! Мама навчила мене рідної мови. Першим моїм словом було: “Мама”, яке я завше повторюю з благоговінням, у два роки в моєму вжитку вже побутувало слово “Україна”. Мама навчила мене молитов, які повторюю скрізь о кожній порі доби. Слово “Мати” — Святе! Господь наш Ісус Христос мав Матір. Ми Україну, що й досі в тому терновому вінку, в якому страждав Ісус Христос, називаємо матір’ю або ненькою. Мати в трьох іпостасях: перша іпостась — Мати, що народила нас, друга іпостась — Мати-Україна, і третя іпостась — Пречиста Мати, що народила від Святого Духа Сина, а для нас, людей, нашого Господа Ісуса Христа. А нині її свято — Покрови. І на Січі Запорозькій була церква Святої Покрови. Запорожці в ній ревно молилися. Коли йшли в морські походи, завжди брали з собою образ Покрови, і Мати Божа своїм омофором, як дивовижною веселкою, охороняла їх у трудних, небезпечних походах. А коли московське військо зруйнувало Запорозьку Січ і пограбувало церкву, частина запорожців з іконою Покрови помандрували в Крим. Далі докажу вустами нашого великого поета Тараса Шевченка:

Заступила чорна храма
Та білу хмару.
Опанував запорожцем
Поганий татарин.
Хоч позволив хан на пісках
Новим кошом стати,

Та наказав запорожцям
Церкву будувати.
У наметі поставили
Образ Пресвятої
І крадькома молилися...

А ми, дорогі брати і сестри, сьогодні молимося в такому розкішному храмі, що своїм коштом побудував останній кошовий Січі Запорозької Петро Калнишевський, прах якого й тепер спочиває у згорених Соловках, а душа кошового разом з нами в Полтаві святкує велике козацьке свято — Покрову. Нехай же ім’я раба Божого Петра перебуває в наших серцях нині й повсякчас і навіки вічні. Амінь.

м. Новомосковськ,
Дніпропетровської обл.

Автор про себе

Не знаю, хто мене навчив любити Україну, батько-мати? Шевченків “Кобзар”? Оповідання Кашенка про славних запорожців? А чи сама наша українська Земля? Може, й вона, бо народився я, де водяним бугаєм дудніла самарська сага, де солодко куріла медуниця, де росами плакала степова тирса, і журилась за минулим Розрита могила, проступаючи крізь памолоч напівпрозорого туману, де... Це все — недалеко від села. А в селі, подаль від церкви-красуні, розкопана дорога з пагорба поривалася стрімголов вниз, до дерев’яного

мосту. Праворуч дороги, під пагорбом — зелені крислаті верби, що за спеки купалися у власному холодку, даруючи його перехожим. Між вербами — широка криниця з дубовою цямриною, жолоб, до якого припадав кожен спраглий, що йшов повз криницю. Студена вода ненастанно жибоніла і звивистим потічком поспішала до річки. Такої доброї, живлючої води я ніде не пив. Люди здавна називали цю Божу криницю Винницьким колодязем, бо вище неї на погорбі колись стояла панська винниця. Тут, під вербами, перепочивало чумаки. Завше за храмового свята у величезних казанах варився обід. На ці свята і я йшов з великою дерев'яною ложкою, подарованою мені дідом Сичем, що мав сиві козацькі вуса і брови-острішки, з-під яких він дивився на світ, наче з-під долоні. Він мені розповідав про себе і про людей, а про мене нехай розповість читачеві моя "Червона плащаниця".

м. Новомосковськ,
Дніпропетровська обл.

Микола САРМА-СОКОЛОВСЬКИЙ

Наталія Стишова

СВЯТО ПОКРОВИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ УКРАЇНЦІВ

У період відбудови Української держави все більшого значення набувають проблеми духовної культури нації. Лише повноцінна і багата етнокультура гарантує буття народу в часі та просторі, оскільки вона — основний виразник творчої потенції етносу. Істотним елементом духовної культури є традиції, звичаї та обряди українського народу.

Серед календарних свят осіннього циклу найбільшою пошаною користується Покрова (народна назва, а повна — Покрова Пресвятої Богородиці і Пріснодіви Марії), його святкують 14 жовтня (1 жовтня за старим стилем). Хотілося б усвідомлювати Покрову в новій незалежній Україні також і загальнодержавним святом на рівні з релігійним та народним.

Розглядаючи обряди та звичаї осіннього циклу, дослідники як минулого століття, так і сучасні, побіжно торкалися проблеми саме свята Покрови. Взагалі, незважаючи на постійний інтерес до календарних свят, — осінній період залишається в етнографії найменш висвітленим. Покрову як народне свято розглядали такі вчені: М. Максимович, П. Чубинський, Аг. Кримський, О. Воропай, В. Соколова, В. Борисенко, Г. Бондаренко та інші. Бібліографічні дані щодо літератури про свято Покрови (до 1917 р.), знаходимо у праці відомого дослідника О. Андрієвського. Але проблеми про свято Покрови як, власне, державне ще ніхто не порушав. Маємо сподівання, що Покрова Пресвятої Богородиці, як Різдво Христове та Великдень, стане державним святом.

Із історичних джерел відомо, що подія, до якої приурочене це свято, відбулася у X столітті в Константинополі. На той час Візантійська імперія вела війну із сарацинами (910 р.). Столиці Візантії загрожувала смертельна небезпека. І здавалося, що становище захисників міста уже безнадійне. Але сталося диво. Саме того дня у Влахернському храмі, де зберігалася риза Богоматері, омофор та пояс, під час недільної всеношної святій Андрій Юродивий та його учень Єпіфан побачили Пресвяту Діву, яка простувала повітрям. Вона була осяяна небесним світлом, оточена Ангелами, Пророками, Апостолами. Супроводжували Її — Хреститель Господній Іван та святий Апостол Іван Богослов. Ставши на коліна, Марія, зі сльозами на очах, розпочала молитву за християн. Підійшовши до Престолу, Богоматір продовжила моління, а завершивши — простягла над християнами чесний свій омофор — шаль, якою була покрита. Цим Пресвята Діва захистила людей від видимих та невидимих ворогів.

Дізнавшись про явління Цариці Небесної, жителі міста відчули підтримку і піднесли духом. Це означало, що молитвами Заступниці